

CHÍNH SÁCH NGOẠI GIAO Y TẾ CỦA VIỆT NAM TRONG ĐẠI DỊCH COVID-19

Nguyễn Tuấn Việt - Phan Quỳnh Nga***

Tóm tắt

Ngoại giao y tế đang đóng vai trò ngày càng quan trọng trong hoạch định, triển khai chính sách đối ngoại của mỗi quốc gia và quản trị khu vực, quản trị toàn cầu. Trong đại dịch Covid-19, Việt Nam là một trường hợp điển hình trong triển khai các chính sách ngoại giao y tế đúng đắn dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn quốc tế về ngoại giao y tế, lợi ích quốc gia - dân tộc, và đường lối đối ngoại chung của đất nước. Trong bối cảnh tình hình thế giới nhiều biến động, Việt Nam cần có sự chuẩn bị phù hợp để xây dựng và triển khai chính sách ngoại giao y tế toàn diện, bền vững, đặc biệt là ngoại giao vắc-xin, để ứng phó với rủi ro, phục hồi phát triển và nâng cao vị thế quốc tế.

Từ khóa: Ngoại giao y tế; ngoại giao vắc-xin.

Ngoại giao y tế đang đóng vai trò ngày càng quan trọng trong hoạch định, triển khai chính sách đối ngoại của mỗi quốc gia và quản trị khu vực, quản trị toàn cầu. Trong đại dịch Covid-19, Việt Nam là một trường hợp điển hình trong hoạch định và triển khai các chính sách ngoại giao y tế đúng đắn dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn quốc tế về ngoại giao y tế, lợi ích quốc gia - dân tộc, và đường lối đối ngoại chung của quốc gia. Bài viết sẽ phân tích cơ sở lý luận và thực tiễn của việc hoạch định chính sách ngoại giao y tế của Việt Nam, trong đó có ngoại giao vắc-xin, cũng như những hoạt động triển khai trên thực tế của ngoại giao y tế Việt Nam.

* TS. Trường Khoa Chính trị Quốc tế & Ngoại giao, Học viện Ngoại giao.

** Học viện Ngoại giao.

Cơ sở lý luận

Khái niệm và nội hàm của ngoại giao y tế

Y tế từ lâu đã là một vấn đề quan trọng trong quan hệ quốc tế. Dịch bệnh bùng phát tại một quốc gia không chỉ ảnh hưởng đến an ninh, kinh tế, xã hội của quốc gia đó hay các nước láng giềng mà còn có tác động trên phạm vi toàn cầu. Năm 1978, khái niệm “ngoại giao y tế” (medical diplomacy) lần đầu được nhắc đến bởi Peter Bourne, trợ lý đặc biệt của Tổng thống Mỹ Jimmy Carter về các vấn đề y tế. Theo Bourne, các vấn đề nhân đạo, đặc biệt là y tế, có thể trở thành cơ sở cho việc thiết lập các cuộc đối thoại và xóa nhòa các rào cản về ngoại giao, đặc biệt là khi quan hệ giữa các nước đang trong giai đoạn căng thẳng hay bị gián đoạn.¹ Về sau, khái niệm này tiếp tục được nghiên cứu và phát triển theo ba hướng chính sau:

Thứ nhất, một số học giả sử dụng thuật ngữ “ngoại giao y tế” nhằm nhấn mạnh mục tiêu chiến lược của các quốc gia khi thực hiện loại hình ngoại giao này như kiểm soát các mối đe dọa y tế xâm nhập các quốc gia, triển khai sức mạnh thông minh và thu phục các quốc gia khác. Như vậy, các cách tiếp cận này coi ngoại giao y tế là một công cụ nhằm phục vụ lợi ích quốc gia.

Thứ hai, thuật ngữ “ngoại giao y tế toàn cầu,” tuy xuất hiện muộn hơn, nhưng lại được sử dụng rộng rãi hơn trong các nghiên cứu từ năm 2010 đến nay. Richard Smith và Rachel Irwin cho rằng ngoại giao y tế toàn cầu tập trung vào các cuộc đàm phán về thỏa thuận song phương giữa các nước cung cấp viện trợ với các nước tiếp nhận, cũng như về các

¹ Peter Bourne, “A Partnership for International Health Care,” *Public Health Reports* 93 no 2 (March 1978): 121.

thỏa thuận đa phương về y tế.² Có thể thấy sự bổ sung yếu tố “toàn cầu” đã thể hiện đặc trưng của quá trình toàn cầu hóa từ sau Chiến tranh Lạnh. Cùng với sự nổi lên của các vấn đề an ninh phi truyền thống, các vấn đề y tế đã trở nên phổ biến hơn, yêu cầu nhiều chủ thể tham gia hơn để xây dựng nền quản trị toàn cầu về y tế thay vì xử lý riêng lẻ theo từng quốc gia, khu vực.

Thứ ba, các thuật ngữ với nội hàm cụ thể hơn cũng được phát triển như “ngoại giao dược phẩm,” “ngoại giao dịch bệnh,” “ngoại giao y tế khu vực.” Đặc biệt, trong bối cảnh đại dịch Covid-19 hiện nay, các thuật ngữ “ngoại giao khẩu trang” hay “ngoại giao vắc-xin” ngày càng được sử dụng nhiều hơn như các nhánh của ngoại giao y tế. Điểm chung là các thuật ngữ này xuất hiện rải rác trong các bài báo, bài nghiên cứu và hiện chưa có một cách định nghĩa tổng quát và có hệ thống.

Nhìn chung, việc xây dựng khung lý thuyết và khung phân tích cho khái niệm “ngoại giao y tế” vẫn còn là một thách thức chưa được giải quyết. Quá trình này đòi hỏi các học giả phải tích hợp những khái niệm, lý thuyết đa ngành như khoa học xã hội, khoa học chính trị và cả kinh tế chính trị.³ Tuy vẫn còn thiếu một khái niệm mang tính hệ thống, bao quát, nhưng có thể hiểu *ngoại giao y tế liên quan đến hoạt động đối ngoại giữa các quốc gia với nhau hay với các chủ thể khác nhằm trực tiếp xử lý các thách thức về y tế trong nước, bao gồm việc đảm bảo sức khỏe cho người dân, đồng thời thông qua các hoạt động như hợp tác,*

² Richard Smith and Rachel Irwin, “Measuring Success in Global Health Diplomacy: Lessons from Marketing Food to Children in India,” *Globalization and Health* 12, no. 1 (2016): 28.

³ Celia Almeida, “Global Health Diplomacy: A Theoretical and Analytical Review,” *Global Public Health*, 28 February 2020, <https://oxfordre.com/publichealth/view/10.1093/acrefore/9780190632366.001.0001/acrefore-9780190632366-e-25>

viện trợ, thăm hỏi, mua bán, trao đổi vật tư thiết yếu giúp nâng cao vị thế và ảnh hưởng của một quốc gia.⁴

Theo cách tiếp cận trên, ngoại giao vắc-xin nổi lên trong đại dịch Covid-19 với tư cách là một hình thức ngày càng phổ biến của ngoại giao y tế, có thể được hiểu là việc một quốc gia tranh thủ các mối quan hệ song phương và đa phương thông qua các tổ chức quốc tế nhằm tăng cường khả năng tiếp cận vắc-xin cho người dân của quốc gia đó; hoặc nhằm củng cố và cải thiện quyền lực chính trị, nâng cao vị thế và theo đuổi lợi ích quốc gia của mình thông qua công cụ sức mạnh mềm.

Công cụ của ngoại giao y tế

Các công cụ triển khai của ngoại giao y tế thường được phân chia theo chủ thể ban hành ở cấp độ đa phương trong khuôn khổ Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) hoặc ngoài WHO, và theo mục đích ở cấp độ song phương (tạo khuôn khổ phát triển mối quan hệ, xây dựng lòng tin, củng cố lợi ích song trùng).

Ở cấp độ đa phương, WHO là cơ quan chỉ đạo và điều phối y tế toàn cầu, với vai trò chính là chỉ đạo y tế quốc tế trong hệ thống của Liên Hợp Quốc và dẫn dắt các đối tác trong đáp ứng y tế toàn cầu. Do đó, tổ chức này được xem như cơ sở để phân loại hai nhóm công cụ chính trong khuôn khổ WHO và ngoài khuôn khổ WHO.

Thứ nhất, các công cụ trong khuôn khổ WHO không chỉ được ban hành bởi chính tổ chức này mà còn có sự phối hợp với các cơ quan khác. Theo Hiến chương của Tổ chức này,⁵ WHO có quyền đưa ra khuyến nghị, điều lệ và công ước, thỏa thuận. Ngoài ra, WHO cũng phối hợp với các cơ quan khác để đưa ra công ước, thỏa thuận, sáng kiến như Quỹ

⁴ Vũ Lê Thái Hoàng, *Ngoại giao chuyên biệt: Hướng đi, ưu tiên mới của ngoại giao Việt Nam đến năm 2030* (Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật, 2020): 300.

⁵ Constitution of the World Health Organization.

Nghiên cứu Quốc tế số 3 (126)

toàn cầu phòng chống AIDS, Lao và Sốt rét; Liên minh toàn cầu về vắc-xin và tiêm chủng.

Thứ hai, ngoài khuôn khổ WHO, các quốc gia, các tổ chức phi chính phủ, liên chính phủ hay cá nhân cũng vận dụng nhiều công cụ để triển khai ngoại giao y tế. Cụ thể, các thỏa thuận được ký kết giữa nhiều quốc gia đã đóng vai trò quan trọng trong giải quyết các vấn đề về sức khỏe của các bên liên quan, như Thỏa thuận Công nhận lẫn nhau về hành nghề khám, chữa bệnh của các bác sĩ trong ASEAN. Các quỹ tư nhân và tổ chức phi chính phủ cũng là những chủ thể tích cực với các hoạt động trao đổi tình nguyện viên, cung cấp viện trợ y tế, triển khai các dự án nâng cao sức khỏe cộng đồng như Quỹ Bill và Melinda Gates, Tổ chức Lương thực cho người nghèo, Tổ chức Dịch vụ Dân số Quốc tế.

Ở cấp độ song phương, các hoạt động ngoại giao y tế được triển khai nhằm tạo khuôn khổ phát triển quan hệ giữa hai quốc gia, xây dựng lòng tin và củng cố lợi ích song trùng. Mỗi mục tiêu này được thực hiện bằng những công cụ khác nhau.

Thứ nhất là các văn bản hợp tác song phương như thỏa thuận, hiệp định - kết quả của các cuộc đàm phán giữa các chuyên gia, đại diện về y tế giữa hai nước. Hay trong thời gian gần đây, không ít các thỏa thuận giữa các quốc gia đã được hình thành thông qua các cơ quan chính phủ thay vì kênh ngoại giao cấp cao truyền thống. *Thứ hai*, các cuộc thăm hỏi, điện đàm nhằm thảo luận về các mối quan tâm chung trong y tế cũng như trao đổi kế hoạch, kinh nghiệm thường được sử dụng như công cụ để thể hiện sự quan tâm, chia sẻ, từ đó củng cố lòng tin giữa hai quốc gia. *Thứ ba*, các hình thức viện trợ về nhân lực, tài chính và dụng cụ y tế luôn đóng vai trò cầu nối quan trọng trong mối quan hệ giữa hai quốc gia, đặc biệt là trong những giai đoạn khó khăn, thiếu thốn khi đối mặt với dịch bệnh. *Cuối cùng*, công tác bảo hộ công dân cũng là một công cụ đặc thù

của ngoại giao y tế khi dịch bệnh có tính chất phức tạp, nguy hiểm có thể đe dọa đến tính mạng, cuộc sống của người dân bất cứ nước nào.

Trong bối cảnh các mối đe dọa đối với sức khỏe người dân ngày càng xuất hiện nhiều và phức tạp, đòi hỏi triển khai ngày càng nhiều hoạt động ngoại giao y tế, hai nhóm công cụ trên cần được áp dụng linh hoạt, đồng bộ và kịp thời. Điều này đòi hỏi các chuyên gia y tế và các nhà ngoại giao cần tiếp tục tăng cường kỹ năng đàm phán, kiến thức chuyên môn và hiểu biết về hệ thống quốc tế.

Cơ sở thực tiễn

Thực tiễn quốc tế về ngoại giao y tế trong đại dịch Covid-19

Để ứng phó với đại dịch Covid-19 và các tác động kinh tế - chính trị, hoặc nâng cao vị thế, uy tín quốc gia hướng tới đạt được các mục tiêu đối ngoại khác thông qua sức mạnh mềm, nhiều quốc gia trên thế giới đã tích cực triển khai các hoạt động ngoại giao y tế, đặc biệt là ngoại giao vắc-xin.

Là nơi ghi nhận ca nhiễm đầu tiên, *Trung Quốc* đã và đang triển khai nhiều hoạt động giao lưu và hợp tác với cộng đồng quốc tế nhằm xây dựng lại hình ảnh quốc gia như viện trợ trang thiết bị y tế, đặc biệt là cho các nước châu Âu và châu Phi; đưa ra các giải pháp chẩn đoán, điều trị, phòng ngừa và kiểm soát; chia sẻ kinh nghiệm với hơn 180 quốc gia và 10 tổ chức quốc tế.⁶ Trong triển khai thực hiện ngoại giao vắc-xin, Trung Quốc gia nhập COVAX tháng 10/2020 và cam kết ủng hộ 10 triệu liều, đồng thời ưu tiên phương thức bán và viện trợ thông qua các kênh song phương tới bốn khu vực chính: châu Á - Thái Bình Dương (454 triệu liều cho 39 quốc gia), Mỹ La-tinh (233 triệu liều cho 18 quốc gia),

⁶ Moritz Rudolf, "China's Health Diplomacy during Covid-19: The Belt and Road Initiative (BRI) in Action," *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 26 January 2021, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2021C09/>

châu Phi (57 triệu liều cho 42 quốc gia) và châu Âu (47 triệu liều cho 10 quốc gia).⁷

Trong khi đó, *Chính phủ Mỹ* cam kết gói hỗ trợ trị giá 1,5 tỉ USD dành cho hỗ trợ y tế khẩn cấp, nhân đạo, kinh tế và phát triển nhằm giúp các chính phủ, các tổ chức quốc tế và tổ chức phi chính phủ ứng phó với đại dịch.⁸ Đây dường như là một mặt trận mới trong cuộc cạnh tranh Mỹ - Trung khi cả hai nước đều viện trợ vắc-xin thông qua các phương thức khác nhau. Tuy được đánh giá là nhập cuộc chậm hơn Trung Quốc nhưng Mỹ đã nhanh chóng tận dụng tối đa COVAX, đóng góp hơn 110 triệu liều vắc-xin và 3,3 tỉ USD cho cơ chế này để viện trợ cho hơn 60 quốc gia.⁹ Bên cạnh đó, Mỹ cũng hỗ trợ Ấn Độ nguyên liệu thô cho sản xuất vắc-xin, thiết bị y tế và đồ bảo hộ. Mỹ đánh giá vai trò Ấn Độ là "rất quan trọng trong cuộc chiến chống lại Covid-19" và "cuối cùng sẽ trở thành nguồn cung cấp vắc-xin quan trọng cho thế giới."¹⁰ Mỹ hiện chỉ triển khai viện trợ theo cơ chế song phương với một số rất ít quốc gia lân cận ở khu vực Trung Mỹ, do các vấn đề quy định, thủ tục và điều phối khá phức tạp từ phía Mỹ.¹¹

⁷ Số liệu tính đến ngày 13/9/2021. Xem "Tracking China's Covid-19 Vaccine Distribution," *Bridge*, <https://bridgebeijing.com/our-publications/our-publications-1/china-covid-19-vaccines-tracker/>

⁸ Đặng Huyền, "Mỹ viện trợ Việt Nam 9,5 triệu USD chống dịch COVID-19," *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 2/5/2020, <https://dangcongsan.vn/thoi-su/my-vien-tro-viet-nam-9-5-trieu-usd-chong-dich-covid-19-553961.html>

⁹ "Fact Sheet: President Biden Announces Major Milestone in Administration's Global Vaccination Efforts: More Than 100 Million U.S. COVID-19 Vaccine Doses Donated and Shipped Abroad," *The White House*, 3 August 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/08/03/fact-sheet-president-biden-announces-major-milestone-in-administrations-global-vaccination-efforts-more-than-100-million-u-s-covid-19-vaccine-doses-donated-and-shipped-abroad/>

¹⁰ Hà Phương, "Thông điệp 'ngoại giao vaccine' của Mỹ," *Thế giới & Việt Nam*, ngày 30/7/2021, <https://baoquocte.vn/thong-diep-ngoai-giao-vaccine-cua-my-152901.html>

¹¹ Như trên.

Một số nước như Nga, Ấn Độ cũng sớm thúc đẩy hoạt động ngoại giao vắc-xin nhưng chưa đạt được thành công như kỳ vọng do gặp nhiều khó khăn trong nước. Nga công bố sản xuất thành công vắc-xin Sputnik V tương đối sớm (tháng 8/2020) và nhanh chóng tận dụng thời cơ, cam kết cung cấp 700 triệu liều và chuyển giao công nghệ cho gần 70 quốc gia, đặc biệt là các quốc gia láng giềng, đang phát triển và đối tác quan trọng. Tuy nhiên do tốc độ sản xuất chậm, quá trình vận chuyển bị trì hoãn, giá thành cao và tình hình dịch bệnh trong nước phức tạp, đến nay Nga mới hoàn thành được một phần nhỏ trong cam kết của mình.¹² Các khoản viện trợ của Nga được tập trung cho ba đối tác chính gồm I-ta-li-a, Séc-bi và Ấn Độ. Tháng 3 và tháng 4/2020, I-ta-li-a và Séc-bi lần lượt đón 9 và 11 máy bay chuyên chở nhiều bác sĩ, y tá và vật tư y tế hỗ trợ từ Nga. Ấn Độ nhận 20 máy tạo ô-xy, 75 máy thở và hơn 200.000 liều vắc-xin vào tháng 4/2021. Bản thân Ấn Độ cũng tập trung xuất khẩu và viện trợ gần 20 triệu liều vắc-xin cho các nước láng giềng trong bốn tháng đầu năm 2021, tuy nhiên làn sóng Covid thứ hai đã ảnh hưởng nghiêm trọng đến nước này, làm đứt gãy các hoạt động ngoại giao vắc-xin.¹³ Ấn Độ đã cung cấp 10 triệu USD cho các hoạt động phòng chống dịch của Hiệp hội Nam Á vì sự Hợp tác Khu vực (SAARC), tổ chức các hội nghị trực

¹² Ian Hill, "Russia and China's Vaccine Diplomacy: Not Quite the Geopolitical Slam Dunk," *Australian Institute of International Affairs*, 14 September 2021, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/russia-and-chinas-vaccine-diplomacy-not-quite-the-geopolitical-slam-dunk/>

¹³ Sohini Bose, "The Dynamics of Vaccine Diplomacy in India's Neighbourhood," June 2021, https://orfonline.org/wp-content/uploads/2021/06/ORF_SpecialReport_145_VaccineDiplomacy-Neighbourhood.pdf

Nghiên cứu Quốc tế số 3 (126)

tuyến để thúc đẩy sự phối hợp chính sách với nhiều nhóm đối tác khác nhau.¹⁴

Về phía EU, theo bản báo cáo vào đầu tháng 8 của Hội đồng châu Âu (EC), vắc-xin chủ yếu được phân phối trên thế giới thông qua hình thức xuất khẩu (hơn 500 triệu liều đến 51 quốc gia, phần lớn trong đó là các nước phát triển). Công tác viện trợ vắc-xin của EU vẫn còn khiêm tốn (7,9 triệu liều, tương đương 4% trong tổng số 200 triệu liều EU cam kết sẽ cung cấp).¹⁵ Trong khi đó, Ô-xtrây-li-a đã đóng góp 80 triệu USD cho chương trình COVAX, thiết lập quỹ cứu trợ trị giá hơn 304 triệu USD cho các quốc gia trong khu vực Thái Bình Dương.¹⁶

Một điểm đáng lưu ý trong hoạt động ngoại giao y tế hiện nay là việc các nước vừa và nhỏ không chỉ là nước nhận hỗ trợ mà trên nhiều phương diện họ cũng là nguồn cung cấp viện trợ tích cực. Thổ Nhĩ Kỳ tặng khẩu trang, mặt nạ chống giọt bắn, thuốc khử trùng cho Mỹ hay Cuba cử bác sĩ đến các nước châu Âu là những ví dụ điển hình cho xu hướng này.

Chính sách ngoại giao y tế của Việt Nam trong đại dịch Covid-19

Mục tiêu và nội dung chính sách

Nhìn chung, chính sách ngoại giao y tế được các quốc gia triển khai để giải quyết các vấn đề y tế và đạt được các mục tiêu đối ngoại

¹⁴ Harsh V. Pant, "India's Public Health Diplomacy in the Time of COVID19," *Observer Research Foundation*, 13 June 2020, <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-public-health-diplomacy-in-the-time-of-covid19-67783/>

¹⁵ Jillian Deutsch and Ashleigh Furlong, "EU Falls Behind China, US on vaccine donations: Document," *Politico*, 2 August 2021, <https://www.politico.eu/article/europe-coronavirus-vaccine-donations-china-united-states/>

¹⁶ Hải Yến, "Australia đóng góp vào việc phân phối vắc-xin theo cơ chế COVAX tại Việt Nam," *Báo Đầu tư*, ngày 2/4/2021, <https://baodautu.vn/australia-dong-gop-vao-viec-phan-phoi-vac-xin-theo-co-che-covax-tai-viet-nam-d140414.html>

khác thông qua sức mạnh mềm. Đặt trong bối cảnh hiện nay, các mục tiêu này càng trở nên quan trọng hơn với Việt Nam.

Quán triệt đường lối đối ngoại Đại hội XIII, nhằm phát huy vai trò tiên phong của đối ngoại trong việc tạo lập và giữ vững môi trường hòa bình, ổn định, huy động các nguồn lực bên ngoài để phát triển đất nước, nâng cao vị thế và uy tín đất nước, Việt Nam đã triển khai đồng bộ, toàn diện các hoạt động đối ngoại, trong đó có ngoại giao y tế, đóng góp quan trọng vào phát triển kinh tế - xã hội và phòng chống dịch Covid-19.

Dựa trên nền tảng lợi ích quốc gia - dân tộc và những định hướng chung trong đối ngoại, các chính sách ngoại giao y tế của Việt Nam trong đại dịch Covid-19 đã được hoạch định và triển khai đồng bộ. Khi nội hàm các mục tiêu an ninh, phát triển, và vị thế được điều chỉnh do tác động của đại dịch, đặc biệt là theo hướng thực hiện “mục tiêu kép” vừa phòng chống dịch hiệu quả, vừa thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội, bảo đảm an ninh quốc phòng và hội nhập quốc tế sâu rộng, hiệu quả,¹⁷ chính sách ngoại giao y tế đã bám sát những điều chỉnh này, tạo tiền đề triển khai các hoạt động ngoại giao y tế xuyên suốt, tích cực ở cả cấp độ song phương và đa phương, đặc biệt là ngoại giao vắc-xin.

Ngay sau khi dịch bùng phát trên thế giới và trong nước, Bộ Chính trị, Ban Bí thư, Chính phủ và Thủ tướng Chính phủ đã sớm dự báo và có những chỉ đạo tổng thể về công tác phòng, chống dịch, trong đó có triển khai chiến lược vắc-xin. Xác định vắc-xin có tính chất quyết định, chiến lược, và lâu dài trong phòng chống dịch Covid-19, Việt Nam đẩy mạnh triển khai chiến lược vắc-xin với ba mục tiêu chính là: (i) tiếp cận, mua vắc-xin nhiều nhất, nhanh nhất có thể; (ii) đẩy nhanh quá trình tiếp cận, chuyển giao công nghệ, nghiên cứu và sản xuất vắc-xin tại Việt Nam; và

¹⁷ Kim Thanh, “Thực hiện ‘mục tiêu kép’ nhưng ưu tiên tập trung phòng, chống dịch,” *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 22/7/2021, <https://dangcongsan.vn/thoi-su/thuc-hien-muc-tieu-kep-nhung-uu-tien-tap-trung-phong-chong-dich-586058.html>

(iii) thực hiện chiến dịch tiêm chủng nhanh chóng, kịp thời, an toàn, hiệu quả. Ngoại giao vắc-xin được xác định là một mũi nhọn, một “mặt trận” rất quan trọng, vừa có ý nghĩa cấp bách, vừa lâu dài nhằm bảo đảm nguồn vắc-xin để thực hiện chiến lược trên, trong bối cảnh nguồn vắc-xin trên thế giới tiếp tục là vấn đề cấp bách ở tầm toàn cầu, không chỉ đối với Việt Nam, bởi vận động có được vắc-xin là khâu đầu tiên quyết định thực hiện thắng lợi của chiến lược vắc-xin.¹⁸

Xuất phát từ yêu cầu cấp bách về phòng chống dịch Covid-19, trước diễn biến rất phức tạp của dịch bệnh và tầm quan trọng của ngoại giao vắc-xin, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 1399/QĐ-TTg ngày 13/8/2021 thành lập Tổ công tác của Chính phủ về ngoại giao vắc-xin,¹⁹ tiếp tục khẳng định chủ chương nhất quán và xuyên suốt của Việt Nam là bảo vệ sức khỏe của người dân là trên hết, huy động tối đa nguồn lực để sớm đẩy lùi dịch bệnh, đưa hoạt động kinh tế - xã hội và cuộc sống của nhân dân trở lại bình thường trong thời gian sớm nhất, với phương châm “đã quyết tâm, càng quyết tâm cao hơn nữa,” “đã cố gắng, càng cố gắng hơn nữa,” chủ động, phối hợp chặt chẽ, khẩn trương, sáng tạo và hiệu quả, tham mưu triển khai vận động quyết liệt, đồng bộ ở kênh lãnh đạo cấp cao và các cấp, các kênh song phương và đa phương, trong nước và thông qua các cơ quan đại diện Việt Nam ở nước ngoài, dưới mọi hình thức trực tiếp và trực tuyến để tranh thủ tối đa thời cơ, cơ hội tiếp cận vắc-xin nhanh nhất, nhiều nhất và sớm nhất trong hoạt động

¹⁸ Nguyễn Kim, “Đẩy mạnh ngoại giao vaccine để tiếp cận vaccine nhanh nhất, nhiều nhất và sớm nhất có thể,” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 17/8/2021, <https://baoquocte.vn/day-manh-ngoai-giao-vaccine-de-tiep-can-vaccine-nhanh-nhat-nhieu-nhat-va-som-nhat-co-the-864.media>

¹⁹ “Thành lập tổ công tác của chính phủ về ngoại giao vắc-xin,” *Văn phòng Chính phủ*, ngày 13/08/2021, <http://vpcp.chinhphu.vn/Home/Thanh-lap-To-cong-tac-cua-Chinh-phu-vc-ngoai-giao-vaccine/20218/30364.vgp>

ngoại giao vắc-xin do Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Bùi Thanh Sơn, Tổ trưởng Tổ công tác, chỉ đạo.²⁰

Chính sách ngoại giao vắc-xin của Việt Nam còn được thể hiện trong phát biểu của Chủ tịch nước Nguyễn Xuân Phúc tại Đại hội đồng Liên Hợp Quốc ngày 23/9/2021 trong đó khẳng định vấn đề cấp bách nhất hiện nay là kiểm soát đại dịch Covid-19 thông qua hợp tác quốc tế. Trên tinh thần đó, ngoại giao vắc-xin được chủ trương triển khai ở tất cả các cấp, bao gồm cả cấp lãnh đạo cao nhất, để từ đó giúp các nước và các tổ chức quốc tế nhận thức được nhu cầu rất lớn của Việt Nam trong việc tiêm vắc-xin và nguồn vắc-xin.

Triển khai các hoạt động ngoại giao y tế

Ở cấp độ đa phương

Trong bối cảnh đại dịch Covid-19 có nhiều tác động đến tình hình khu vực và toàn cầu, Việt Nam xác định không thể tự chống dịch một mình mà cần phải có sự chia sẻ, phối hợp, cập nhật thông tin, kinh nghiệm chống dịch rộng rãi. Do đó, các hoạt động ngoại giao y tế của Việt Nam đã được triển khai tích cực, linh hoạt ở cả trong và ngoài khuôn khổ WHO.

Ngay khi đại dịch Covid-19 bắt đầu xuất hiện từ cuối năm 2019, Việt Nam đã có những chính sách, định hướng cụ thể để chung tay ứng phó hiệu quả cùng cộng đồng quốc tế. Tại Hội nghị trực tuyến cấp Bộ trưởng Ngoại giao với chủ đề hợp tác quốc tế phòng, chống dịch Covid-19 trong khuôn khổ Liên minh vì Chủ nghĩa đa phương vào tháng 4/2020, Phó Thủ tướng, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Phạm Bình Minh đã

²⁰ Báo Chí, “Bộ trưởng Bùi Thanh Sơn: Phương châm của ngoại giao vaccine là chủ động tiến công,” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 16/8/2021, <https://baoquoctc.vn/bo-truong-bui-thanh-son-phuong-cham-cua-ngoai-giao-vaccine-la-chu-dong-tien-cong-155257.html>

Nghiên cứu Quốc tế số 3 (126)

đưa ra bốn đề xuất cụ thể: *Một là*, tăng cường đoàn kết quốc tế, hợp tác đa phương với vai trò trung tâm của Liên Hợp Quốc và WHO; tăng cường hiệu quả hoạt động của WHO nhằm đảm bảo khả năng hỗ trợ các nước đang phát triển. Trong khả năng của mình, Việt Nam sẽ đóng góp vào nỗ lực này, sẵn sàng cung cấp các vật tư, thiết bị y tế “Made in Viet Nam.” *Hai là*, tăng cường chia sẻ thông tin, kinh nghiệm, kết quả nghiên cứu; bảo đảm mọi người dân đều có thể tiếp cận vắc-xin và thuốc điều trị. *Ba là*, kêu gọi dừng các hoạt động ảnh hưởng đến nỗ lực ứng phó với dịch bệnh, nhất là chấm dứt các hành vi cường quyền, đơn phương trái với luật pháp quốc tế; ủng hộ lời kêu gọi của Tổng Thư ký Liên Hợp Quốc về ngừng bắn trên toàn cầu và gỡ bỏ các biện pháp trừng phạt làm suy yếu khả năng ứng phó với đại dịch của các quốc gia. *Bốn là*, xây dựng kế hoạch phát triển hậu Covid-19 với trọng tâm là phối hợp chính sách, biện pháp để kích thích tăng trưởng kinh tế, thương mại - đầu tư, ổn định thị trường tài chính và khôi phục niềm tin của doanh nghiệp, người dân.²¹

Một thời gian ngắn sau khi dịch bệnh bùng phát, Việt Nam đã đóng góp 50.000 USD cho Quỹ ứng phó với Covid-19 của WHO. Việt Nam cũng tích cực ủng hộ cơ chế COVAX Facility - một sáng kiến dưới sự phối hợp của WHO với các tổ chức quốc tế, các nhà sản xuất vắc-xin và các đối tác nhằm đảm bảo các quốc gia trên thế giới được tiếp cận công bằng, hiệu quả với vắc-xin Covid-19.²² Việt Nam cam kết xây dựng các chính sách và quy định hỗ trợ việc tiếp nhận, vận chuyển, bảo quản, phân phối và sử dụng vắc-xin được thực hiện một cách nhanh chóng, công

²¹ Thanh Thanh, “Hội nghị trực tuyến 26 Bộ trưởng Ngoại giao bàn về hợp tác quốc tế phòng, chống dịch Covid-19,” *Thanh tra*, ngày 17/4/2020, <https://thanhtra.com.vn/chinh-tri/doi-ngoai/hoi-nghi-truc-tuyen-26-bo-truong-ngoai-giao-ban-ve-hop-tac-quoc-te-phong-chong-dich-covid-19-163772.html>

²² Bảo Vy, “COVAX Facility là gì mà đang được nhiều người Việt nhắc tới?” *Thanh niên*, ngày 26/2/2021, <https://thanhnienvn.vn/giao-duc/covax-facility-la-gi-ma-dang-duoc-nhieu-nguoi-viet-nhac-toi-1346724.html>

bằng, hiệu quả ngay khi có vắc-xin Covid-19 theo đúng tinh thần Nghị quyết số 21/NQ-CP về mua và sử dụng vắc-xin phòng Covid-19 ngày 26/2/2021.

Trên cương vị Chủ tịch ASEAN 2020, Việt Nam đã thể hiện năng lực dẫn dắt, điều phối chủ động, linh hoạt thích ứng, đặc biệt là trong lĩnh vực y tế. Về trọng tâm hoạt động, Việt Nam nhanh chóng xác định các nước thành viên cần tập trung vào hợp tác ứng phó với đại dịch, coi đây là ưu tiên hàng đầu của ASEAN. Trước khi WHO tuyên bố Covid-19 là đại dịch, Việt Nam đã chủ động và kịp thời ra Tuyên bố Chủ tịch về ứng phó của ASEAN với đại dịch Covid-19, sớm triệu tập Hội nghị Hội đồng Điều phối ASEAN, đề xuất thành lập và họp Nhóm Công tác liên ngành (cấp Thứ trưởng) của Hội đồng Điều phối ASEAN về ứng phó với các tình huống y tế công cộng khẩn cấp để điều phối phản ứng tập thể và toàn diện của ASEAN ứng phó với đại dịch Covid-19. Ngoài ra, Việt Nam đã cùng các nước thành viên nhất trí nhiều sáng kiến và hợp tác ứng phó Covid-19 như: Quỹ ASEAN ứng phó COVID-19; kho dự phòng vật tư y tế khẩn cấp khu vực; diễn tập quân y sa bàn về tình huống y tế cộng đồng khẩn cấp; khung chiến lược ứng phó các tình huống y tế khẩn cấp của ASEAN; Khung phục hồi tổng thể ASEAN và Kế hoạch triển khai đồng bộ trên cả ba trụ cột của Cộng đồng nhằm hỗ trợ người dân và doanh nghiệp sớm khắc phục hậu quả dịch bệnh, ổn định đời sống.²³

Trên cương vị Ủy viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc, Việt Nam đã đề xuất nhiều ý tưởng, sáng kiến trong khuôn khổ Liên Hợp Quốc và tích cực phối hợp với các quốc gia thành viên khác thảo luận, thông qua nhiều Nghị quyết, văn kiện nhằm tăng cường hợp tác quốc tế trong ứng phó với Covid-19. Đặc biệt, Việt Nam đã chủ

²³ Việt Đức, “Việt Nam đoàn kết với quốc tế ứng phó với đại dịch COVID-19,” *Báo Tin tức*, ngày 18/12/2020, <https://baotintuc.vn/chinh-tri/viet-nam-doan-ket-voi-quoc-te-ung-pho-voi-dai-dich-covid19-20201218114939510.html>

Nghiên cứu Quốc tế số 3 (126)

tri đề xuất, thương lượng và thúc đẩy Nghị quyết thành lập "Ngày Quốc tế sẵn sàng chống dịch bệnh" vào ngày 27/12 hàng năm. Đây cũng là Nghị quyết đầu tiên của Đại hội đồng về chủ đề này.

Ở cấp độ song phương

Các hoạt động ngoại giao y tế của Việt Nam với các nước, nhất là đối với các nước láng giềng, các đối tác quan trọng tiếp tục được củng cố, thúc đẩy trong đại dịch Covid-19 thông qua cả bốn công cụ của ngoại giao y tế ở cấp độ song phương như đã nêu ở trên, bao gồm: (i) ký kết văn bản hợp tác; (ii) vận động, điện đàm, thăm hỏi; (iii) viện trợ; và (iv) bảo hộ công dân.

Thứ nhất, hợp tác y tế với các nước, các đơn vị sản xuất vắc-xin không ngừng được mở rộng và phát triển. Đến nay, Việt Nam đã cam kết và ký hợp đồng để tiếp nhận khoảng 105 triệu liều vắc-xin²⁴. Cụ thể, 38,9 triệu liều do COVAX tài trợ, 30 triệu liều AstraZeneca ký hợp đồng với Công ty cổ phần vắc-xin Việt Nam (VNVC), 31 triệu liều Pfizer ký với Chính phủ, 5 triệu liều Moderna ủy quyền cho công ty Zuellig Pharma Việt Nam, và đang đàm phán mua 55 triệu liều (40 triệu liều Sputnik-V do Tập đoàn T&T đàm phán với Quỹ đầu tư trực tiếp Nga và 15 triệu liều Covaxin do Bộ Y tế đang đàm phán với Ấn Độ).²⁴

Thứ hai, các cuộc điện đàm được tổ chức thường xuyên, liên tục, khẳng định tinh thần sẵn sàng đồng hành vượt qua các khó khăn, thách thức do đại dịch gây ra. Tính đến tháng 9/2021, Lãnh đạo cấp cao, lãnh đạo Bộ Ngoại giao, Bộ Y tế, các đại sứ Việt Nam ở nước ngoài đã thực hiện hàng trăm cuộc làm việc, trao đổi, tranh thủ tiếp cận các nguồn vắc-

²⁴ Mạnh Hùng, "Việt Nam đẩy mạnh công tác "ngoại giao vắc-xin," *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 13/7/2021, <https://dangcongsan.vn/thoi-su/viet-nam-day-manh-cong-tac-ngoai-giao-vac-xin-585322.html>

xin từ các quốc gia.²⁵ Hoạt động này đã góp phần mở ra kênh đối thoại hiệu quả, kịp thời, qua đó lãnh đạo các nước đều khẳng định sẽ tiếp tục duy trì cơ chế trao đổi thông tin, tăng cường hợp tác quốc tế để phòng, chống dịch bệnh cùng Việt Nam.

Ngoài các cuộc điện đàm, Lãnh đạo cấp cao Việt Nam trong các cuộc tiếp xúc trực tiếp với lãnh đạo các nước đều tích cực vận động các quốc gia cung cấp vắc-xin cho Việt Nam. Trong nhiều hoạt động ngoại giao song phương, Tổng Bí thư, Chủ tịch nước, Thủ tướng Chính phủ và Chủ tịch Quốc hội đã gặp gỡ lãnh đạo nhiều nước, lãnh đạo các tổ chức quốc tế và các hãng sản xuất vắc-xin để vận động hỗ trợ cung cấp nhanh nhất vắc-xin cho Việt Nam.

Nhờ những hoạt động vận động tích cực đó, Việt Nam đã tiếp cận được một số lượng lớn vắc-xin phục vụ chống dịch trong nước. Tính đến ngày 18/9/2021, Việt Nam đã nhận hơn 34 triệu liều vắc-xin phòng Covid-19. Dự kiến, từ nay đến cuối năm 2021 sẽ có khoảng 103,4 triệu liều vắc-xin Covid-19 về Việt Nam.²⁶ Số vắc-xin này đến từ hợp đồng đặt mua với các hãng sản xuất cũng như nguồn viện trợ cho Việt Nam thông qua các cơ chế song phương và đa phương. Trong đó, hai nước có nguồn viện trợ lớn nhất là Mỹ (hỗ trợ hơn 5 triệu liều vắc-xin Moderna và hơn 2,5 triệu liều vắc-xin Pfizer thông qua cơ chế COVAX²⁷) và Trung Quốc (dự kiến viện trợ tổng số 5,7 triệu liều, trong đó ba triệu liều

²⁵ Nguyễn Kim, “Quyết liệt bài bản như ngoại giao vaccine,” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 27/8/2021, <https://baoquocte.vn/quyet-liet-bai-ban-nhu-ngoai-giao-vaccine-156218.html>

²⁶ Hiền Minh, “Cuối năm 2021 sẽ có khoảng 103,4 triệu liều vaccine phòng COVID-19 về Việt Nam,” *Báo Điện tử Chính phủ*, 11/9/2021, <http://baochinhphu.vn/Suc-khoe/Cuoi-nam-2021-se-co-khoang-1034-trieu-lieu-vaccine-phong-COVID19-ve-Viet-Nam/446171.vgp>

²⁷ Hiền Minh, “Gần 800.000 liều vaccine Pfizer Chính phủ Mỹ tặng đã về đến Việt Nam,” *Báo Điện tử Chính phủ*, 26/8/2021, <http://baochinhphu.vn/Ung-ho-Quy-vaccine-phong-chong-COVID19/Gan-800000-lieu-vaccine-Pfizer-Chinh-phu-My-tang-da-ve-den-VN/444149.vgp>

sẽ được chuyển trong ba tháng cuối năm²⁸). Thông qua các cơ chế khác nhau, Đức đã viện trợ cho Việt Nam tổng số gần 3,45 triệu liều vắc-xin tính đến tháng 9/2021.²⁹ I-ta-li-a và Pháp viện trợ 1,5 triệu liều thông qua cơ chế COVAX,³⁰ Ô-xtrây-li-a 403.000 liều vắc-xin và gói hỗ trợ liên quan đến vắc-xin trị giá 40 triệu AUD,³¹ Ba Lan, Ru-ma-ni, Bỉ và Slovakia lần lượt là hơn 500.000, 300.000, 100.000 và 100.000 liều.³²

Thứ ba, với định hướng đẩy mạnh đối ngoại song phương và tinh thần quốc tế cao cả kế thừa từ truyền thống lịch sử, Việt Nam đã có nhiều hoạt động hỗ trợ, hợp tác, chia sẻ trong khả năng của mình. Việt Nam đã chủ động đóng góp thiết thực vào nỗ lực chống dịch thông qua hỗ trợ tài chính cũng như cung cấp các vật tư, thiết bị y tế "Made in Viet Nam" cho hơn 50 quốc gia, tổ chức quốc tế. Có thể nói các khoản viện trợ này, đặc biệt là khẩu trang, là những sứ giả quan trọng giữa lúc đại dịch hoành hành dữ dội và làm thay đổi thế giới.

Thứ tư, Việt Nam đã nỗ lực thực hiện công tác bảo hộ công dân một cách bài bản, chuyên nghiệp và an toàn. Ngay khi lệnh phong tỏa và

²⁸ L.Bảo, "Trung Quốc sẽ viện trợ thêm 3 triệu liều vaccine phòng COVID-19 cho Việt Nam trong năm nay," *Sức khỏe và Đời sống*, ngày 11/9/2021, <https://suckhoedoisong.vn/trung-quoc-se-vien-tro-them-3-trieu-lieu-vaccine-phong-covid-19-cho-viet-nam-trong-nam-nay-169210911073921433.htm>

²⁹ Mạnh Hùng, "CHLB Đức hỗ trợ bổ sung 2,6 triệu liều vaccine cho Việt Nam," *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 27/9/2021, <https://dangcongsan.vn/phong-chong-dich-covid-19/chlb-duc-ho-tro-bo-sung-2-6-trieu-lieu-vaccine-cho-viet-nam-592181.html>

³⁰ Nhật Đăng, "Bộ Ngoại giao tiếp nhận tương đương 1,5 triệu liều vắc xin từ Pháp, Ý," *Tuổi trẻ*, ngày 14/9/2021, <https://tuoitre.vn/bo-ngoai-giao-tiep-nhan-tuong-trung-1-5-trieu-lieu-vac-xin-tu-phap-y-20210914115639932.htm>

³¹ Bơm kim tiêm, thiết bị dây chuyền lạnh, bao gồm 1.900 tủ lạnh và 5 xe tải lạnh, đào tạo nhân viên y tế và hỗ trợ triển khai tiêm chủng ở các tỉnh vùng sâu, vùng xa.

³² Quang Hưng - Trọng Đức, "Nguồn cung khan hiếm, Việt Nam vẫn nhận hàng triệu liều vaccine nhờ ngoại giao vaccine," *Báo điện tử VTV*, ngày 28/8/2021, <https://vtv.vn/chinh-tri/nguon-cung-khan-hiem-viet-nam-van-nhan-hang-trieu-lieu-vaccine-nho-ngoai-giao-vaccine-20210828202105397.htm>

hạn chế đi lại được ban hành tại nhiều nước như Lào, Ấn Độ, Thái Lan, Mi-an-ma, Pháp, Phần Lan, Ca-na-đa,... nhiều cơ quan đại diện Việt Nam ở nước ngoài đã phối hợp chặt chẽ với chính quyền sở tại để cập nhật thông tin về tình hình người Việt Nam, đưa ra các khuyến cáo về việc đi lại, đặc biệt hạn chế tối đa công dân đi lại giữa các nước và về Việt Nam trong thời điểm hiện nay; tuân thủ các biện pháp phòng, chống dịch của sở tại; thường xuyên kiểm tra, cập nhật các quy định của sở tại và các hãng hàng không.³³ Ngoài ra, dù phải đối mặt với nhiều hạn chế về nguồn lực trong nước, các yêu cầu chặt chẽ, tỉ mỉ về phòng, chống dịch, Việt Nam đã triển khai thực hiện 299 chuyến bay, đưa hơn 80.000 công dân từ 60 quốc gia, vùng lãnh thổ trên thế giới trở về nước an toàn trong năm 2020.³⁴

Đánh giá triển khai

Về thành tựu

Thứ nhất, ngoại giao y tế đã góp phần kiểm soát và từng bước không chế dịch bệnh, giữ vững ổn định xã hội. Dưới sự chỉ đạo tổng thể, xuyên suốt của Chính phủ, ngoại giao Việt Nam đã nắm bắt kịp thời các diễn biến của dịch bệnh ở trong và ngoài nước qua các hội nghị, cuộc họp, cuộc điện đàm; tuyên truyền để nhân dân trong nước và kiều bào trên toàn thế giới hiểu rõ mức độ nghiêm trọng của dịch bệnh; thông tin chủ trương và chính sách của Đảng và Nhà nước để người dân yên tâm, tin tưởng thực hiện những biện pháp phòng, chống dịch bệnh hiệu quả nhất, bảo vệ tính mạng bản thân, gia đình và đồng bào; đồng thời vận

³³ Viêt Chung, “Phòng chống dịch Covid-19 ở Việt Nam: Đẩy mạnh hợp tác quốc tế, nỗ lực bảo hộ công dân,” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 26/3/2020, <https://baoquocte.vn/phong-chong-dich-covid-19-o-viet-nam-day-manh-hop-tac-quoc-te-no-luc-bao-ho-cong-dan-112292.html>

³⁴ Minh Vương, “Bộ Ngoại giao thông tin về việc đưa công dân về nước trước Tết Tân Sửu,” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 17/1/2021, <https://baoquocte.vn/bo-ngoai-giao-thong-tin-ve-viec-dua-cong-dan-ve-nuoc-truoc-tet-tan-suu-133967.html>

động được một lượng vắc-xin lớn cho đất nước để phục vụ công tác chống dịch đang diễn ra quyết liệt.³⁵

Thứ hai, ngoại giao y tế góp phần tạo môi trường hòa bình, an toàn và ổn định để phục hồi phát triển kinh tế ở Việt Nam. Các hoạt động trong khuôn khổ ngoại giao y tế đã góp phần duy trì giao thông và giao thương cũng như tạo điều kiện thuận lợi nhất cho mở cửa và hồi phục nền kinh tế hậu Covid-19. Ngoài ra, các hoạt động chia sẻ kinh nghiệm, trao đổi thông tin kịp thời cho các nước hiểu rõ về các biện pháp kiểm soát dịch của Việt Nam là một cơ sở quan trọng để củng cố niềm tin của cộng đồng doanh nghiệp, nhà đầu tư trong và ngoài nước đối với Việt Nam.

Thứ ba, ngoại giao y tế góp phần lan tỏa hình ảnh đất nước Việt Nam nhân văn, bản lĩnh, thể hiện tinh thần trách nhiệm cao của Việt Nam trong cộng đồng quốc tế. Nhiều tổ chức quốc tế, đặc biệt là WHO, đã đánh giá cao công tác ngoại giao y tế của Việt Nam. Ngoài ra, nỗ lực của Việt Nam cũng được Liên Hợp Quốc và ASEAN ghi nhận. Theo chia sẻ của điều phối viên thường trú Liên Hợp Quốc tại Việt Nam Kamal Malhotra, Việt Nam trở thành một hình mẫu được Liên Hợp Quốc chia sẻ với thế giới. Với thành công trong công tác phòng, chống dịch, Việt Nam đã được Liên Hợp Quốc đề nghị triển khai một trung tâm xét nghiệm Covid-19 nhằm hỗ trợ Liên Hợp Quốc tăng cường năng lực phòng, chống dịch tại địa bàn Phái bộ Gìn giữ hòa bình Liên Hợp Quốc tại Nam Xu-đăng (UNMISS). Đề nghị này có thể mở ra một hướng đi mới cho ngoại giao y tế Việt Nam - phối hợp trong nghiên cứu, xây dựng các cơ quan y tế với các đối tác khác.

³⁵ Dương Minh Huệ, “Ngoại giao Việt Nam góp phần kiểm soát, khống chế đại dịch COVID-19, phục hồi và phát triển kinh tế,” *Tạp chí Công sản*, ngày 27/8/2020, <https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/thuc-tien-kinh-nghiem1/-/2018/817197/ngoi-giao-viet-nam-gop-phan-kiem-soat%2C-khong-che-dai-dich-covid-19%2C-phuc-hoi-va-phat-trien-kinh-te.aspx>

Ở cấp độ song phương, các hoạt động ngoại giao y tế đã góp phần thiết thực trong xây dựng lòng tin và củng cố lợi ích song trùng giữa Việt Nam với các đối tác. Trong bối cảnh phải đối mặt với nhiều khó khăn do dịch bệnh, việc Việt Nam vừa thực hiện “nhiệm vụ kép” phòng chống dịch và ổn định kinh tế, vừa nỗ lực hỗ trợ bạn bè quốc tế trong khả năng của mình đã nhận được sự ghi nhận của nhiều nước trên thế giới. Nhiều đối tác không những đánh giá cao tinh thần nhân văn, sẵn sàng chia sẻ của Việt Nam mà còn đánh giá cao hỗ trợ về tài chính và trang thiết bị y tế để kiểm soát dịch bệnh trong nước.

Nhìn lại tổng thể những thành tựu của chính sách ngoại giao y tế trong đại dịch Covid-19, có thể thấy Việt Nam đã đảm bảo được các mục tiêu an ninh, phát triển, và vị thế trong đường lối đối ngoại chung, củng cố được lòng tin chiến lược, lợi ích song trùng trong các mối quan hệ song phương, chuyển từ tham gia sang dẫn dắt, định hình các cơ chế đa phương.

Về hạn chế

Bên cạnh những thành tựu đáng ghi nhận, chính sách ngoại giao y tế của Việt Nam vẫn còn một số hạn chế nhất định về mặt lý luận và thực tiễn. *Thứ nhất*, nhận thức về ngoại giao y tế ở Việt Nam vẫn còn một số hạn chế. Do đây là một lĩnh vực còn tương đối mới mẻ, Việt Nam chưa có nhiều nghiên cứu chi tiết, bài bản, tổng quát về ngoại giao y tế để đề ra khung phân tích, triển khai phù hợp.

Thứ hai, nguồn lực của Nhà nước dành cho ngoại giao y tế của Việt Nam còn hạn hẹp, kinh phí cho việc triển khai các hoạt động ngoại giao y tế còn hạn chế, đặc biệt trong bối cảnh kinh tế trong nước gặp nhiều khó khăn do tác động của đại dịch.

Một số đề xuất, kiến nghị

Từ những nhận định về thành công và hạn chế trong triển khai công tác ngoại giao y tế nêu trên, có thể rút ra một số định hướng cho ngoại giao y tế của Việt Nam trong thời gian tới như sau:

Thứ nhất, Việt Nam cần xác định ngoại giao y tế là một lĩnh vực chuyên biệt được triển khai cùng các phương thức ngoại giao trong một số lĩnh vực khác. Nền ngoại giao hiện đại yêu cầu một tư duy hiện đại để có thể cập nhật được những vấn đề mới nổi trên thế giới, khu vực. Do đó, lĩnh vực này cần được nghiên cứu sâu hơn, từ đó đề xuất những chính sách cụ thể, mang tính lâu dài, bao quát hơn.

Thứ hai, Việt Nam cần chứng minh, phát huy năng lực trong quản trị an ninh y tế để tiếp tục duy trì những hoạt động ngoại giao y tế hiệu quả ở cấp độ song phương và đa phương. Với các đối tác, Việt Nam cần tiếp tục xây dựng lòng tin, củng cố lợi ích song trùng thông qua việc xác định đúng trọng tâm hợp tác như chuyển giao công nghệ y tế hiện đại, trao đổi chuyên gia chất lượng cao với các nước phát triển; phát triển mô hình chăm sóc sức khỏe toàn dân; trao đổi nhân lực y tế, đào tạo và nghiên cứu khoa học với các đối tác truyền thống; phối hợp kiểm soát và ngăn ngừa bệnh tật với các nước láng giềng; trao đổi, viện trợ trang thiết bị, dịch vụ y tế với các nước đang phát triển. Với các tổ chức quốc tế, Việt Nam cần nỗ lực đóng vai trò định hình, dẫn dắt song song với việc là một thành viên có trách nhiệm.³⁶ Tuy nhiên, không loại trừ khả năng một số nước sẽ chính trị hoá quá trình hợp tác y tế, biến việc cung cấp, hỗ trợ các vật tư y tế thiết yếu và phân phối vắc-xin trở thành “con bài mặc cả.” Vì vậy, Việt Nam cần giữ vững những nguyên tắc căn bản về

³⁶ Vũ Lê Thái Hoàng, *Ngoại giao chuyên biệt: Hướng đi, ưu tiên mới của ngoại giao Việt Nam đến năm 2030*, 344-345.

lợi ích quốc gia, lấy đó làm nền tảng để đưa ra cách tiếp cận khéo léo, linh hoạt, phù hợp với năng lực, vị thế mới của đất nước.³⁷

Thứ ba, Việt Nam cần phối hợp những công cụ hiện có với những công cụ mới, hiện đại trong triển khai ngoại giao y tế. Trong các công cụ hiện tại, việc ký kết các văn bản song phương cần được đẩy mạnh hơn, tạo khuôn khổ pháp lý cho các hoạt động hợp tác y tế về lâu dài; công tác bảo hộ công dân cần được duy trì, phối hợp chặt chẽ với các cơ quan đại diện Việt Nam ở nước ngoài, các cơ quan chức năng sở tại trong bối cảnh các điểm nóng Covid-19 còn nhiều diễn biến khó lường. Ngoài ra, một số công cụ có thể đẩy mạnh bao gồm thương mại y tế; tham gia sâu hơn vào các chuỗi cung ứng trang thiết bị y tế; công tác thông tin, tuyên truyền, xây dựng thông điệp về thành công của y tế Việt Nam trong và sau đại dịch Covid-19; hợp tác nghiên cứu khoa học, đào tạo nhân lực y tế. Đây đều là những công cụ phù hợp với nền ngoại giao hiện đại, toàn diện mà Việt Nam đang hướng tới.

Chủ động, phối hợp chặt chẽ, sáng tạo, hiệu quả, ngoại giao y tế nói chung, và ngoại giao vắc-xin nói riêng, đã trở thành điểm sáng của ngoại giao Việt Nam trong giai đoạn hiện nay; thể hiện quán triệt đường lối đối ngoại Đại hội Đảng XIII đề ra, phát huy vai trò tiên phong của đối ngoại trong việc tạo lập và giữ vững môi trường hòa bình, ổn định; đặc biệt là huy động các nguồn lực bên ngoài để phòng chống dịch bệnh, phát triển kinh tế - xã hội, nâng cao vị thế và uy tín đất nước./.

³⁷ Lê Đình Tĩnh, “Tác động của đại dịch COVID-19 đến ngoại giao Việt Nam,” *Kỷ yếu Diễn đàn Việt Nam và Thế giới*, 2020.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tiếng Việt

1. Bảo Chi. “Bộ trưởng Bùi Thanh Sơn: Phương châm của ngoại giao vaccine là chủ động tiến công.” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 16/8/2021. <https://baoquocte.vn/bo-truong-bui-thanh-son-phuong-cham-cua-ngoai-giao-vaccine-la-chu-dong-tien-cong-155257.html>
2. Bảo Vy. “COVAX Facility là gì mà đang được nhiều người Việt nhắc tới?” *Thanh niên*, ngày 26/2/2021. <https://thanhnien.vn/giao-duc/covax-facility-la-gi-ma-dang-duoc-nhieu-nguoi-viet-nhac-toi-1346724.html>
3. Dương Minh Huệ. “Ngoại giao Việt Nam góp phần kiểm soát, khống chế đại dịch COVID-19, phục hồi và phát triển kinh tế.” *Tạp chí Cộng sản*, ngày 27/8/2020. <https://www.tapchicongsan.org.vn/web/guest/thuc-tien-kinh-nghiem1/-/2018/817197/ngoi-giao-viet-nam-gop-phan-kiem-soat%2C-khong-che-dai-dich-covid-19%2C-phuc-hoi-va-phat-trien-kinh-te.aspx>
4. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật, 2021.
5. Đặng Huyền. “Mỹ viện trợ Việt Nam 9,5 triệu USD chống dịch COVID-19.” *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 02/05/2020. <https://dangcongsan.vn/thoi-su/my-vien-tro-viet-nam-9-5-trieu-usd-chong-dich-covid-19-553961.html>
6. Hải Yến. “Australia đóng góp vào việc phân phối vắc-xin theo cơ chế COVAX tại Việt Nam.” *Báo Đầu tư*, ngày 2/4/2021.

<https://baodautu.vn/australia-dong-gop-vao-viec-phan-phoi-vac-xin-theo-co-che-covax-tai-viet-nam-d140414.html>

7. Hiền Hòa - Phạm Cường. “Những nhận thức mới, tư duy mới về an ninh quốc gia.” *Báo Điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 28/03/2021. <https://daihoi13.dangcongsan.vn/tin-moi/nhung-nhan-thuc-moi-tu-duy-moi-ve-an-ninh-quoc-gia-5285>
8. Lê Đình Tĩnh. “Tác động của đại dịch COVID-19 đến ngoại giao Việt Nam.” *Kỷ yếu Diễn đàn Việt Nam và Thế giới*, 2020.
9. Mạnh Hùng. “Việt Nam đẩy mạnh công tác “ngoại giao vắc-xin.” *Báo điện tử Đảng Cộng sản*, ngày 13/07/2021. <https://dangcongsan.vn/thoi-su/viet-nam-day-manh-cong-tac-ngoai-giao-vac-xin-585322.html>
10. Minh Vương. “Bộ Ngoại giao thông tin về việc đưa công dân về nước trước Tết Tân Sửu.” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 17/01/2021. <https://baoquocte.vn/bo-ngoai-giao-thong-tin-ve-viec-dua-cong-dan-ve-nuoc-truoc-tet-tan-suu-133967.html>
11. Nghiêm Tuấn Hùng. “An ninh, chính trị Đông Nam Á sau năm 2020 trong bối cảnh COVID-19: Thực trạng và những vấn đề đặt ra.” *Kỷ yếu Diễn đàn Việt Nam và Thế giới*, 2020.
12. Nguyễn Kim. “Quyết liệt bài bản như ngoại giao vắc-xin.” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 27/08/2021. <https://baoquocte.vn/quyet-liet-bai-ban-nhu-ngoai-giao-vaccine-156218.html>
13. Nguyễn Minh Phong - Nguyễn Trần Minh Trí. “Vị thế và cơ đồ kinh tế Việt Nam.” *Nhân Dân*, ngày 10/01/2021. <https://nhandan.com.vn/nhan-dinh/vi-the-va-co-do-kinh-te-viet-nam-631311/>

Nghiên cứu Quốc tế số 3 (126)

14. Phạm Bình Minh. “Đối ngoại Việt Nam 2020: Bản lĩnh và tâm thế mới.” *Báo điện tử Chính phủ*, ngày 1/1/2021.
<https://baochinhphu.vn/Tin-noi-bat/Doi-ngoai-Viet-Nam-2020-Ban-linh-va-tam-the-moi/418603.vgp>
15. Phạm Bình Minh. “Việt Nam sẽ hoàn thành tốt vai trò Chủ tịch Hội đồng Bảo an tháng 4/2021.” *Lao động*, ngày 2/4/2021.
<https://laodong.vn/thoi-su/viet-nam-se-hoan-thanh-tot-vai-tro-chu-tich-hoi-dong-bao-an-thang-42021-894637.lao>
16. Thanh Thanh. “Hội nghị trực tuyến 26 Bộ trưởng Ngoại giao bàn về hợp tác quốc tế phòng, chống dịch Covid-19.” *Thanh tra*, ngày 17/4/2020. <https://thanhtra.com.vn/chinh-tri/doi-ngoai/hoi-nghi-truc-tuyen-26-bo-truong-ngoai-giao-ban-ve-hop-tac-quoc-te-phong-chong-dich-covid-19-163772.html>
17. Việt Đức. “Việt Nam đoàn kết với quốc tế ứng phó với đại dịch COVID-19.” *Báo Tin tức*, ngày 18/12/2020.
<https://baotintuc.vn/chinh-tri/viet-nam-doan-ket-voi-quoc-te-ung-pho-voi-dai-dich-covid19-20201218114939510.html>
18. Viết Chung. “Phòng chống dịch Covid-19 ở Việt Nam: Đẩy mạnh hợp tác quốc tế, nỗ lực bảo hộ công dân.” *Thế giới & Việt Nam*, ngày 26/3/2020. <https://baoquocte.vn/phong-chong-dich-covid-19-o-viet-nam-day-manh-hop-tac-quoc-te-no-luc-bao-ho-cong-dan-112292.html>
19. Vũ Lê Thái Hoàng. *Ngoại giao chuyên biệt: Hướng đi, ưu tiên mới của ngoại giao Việt Nam đến năm 2030*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật, 2020.

Tiếng Anh

20. Almeida, Celia. "Global Health Diplomacy: A Theoretical and Analytical Review." *Global Public Health*, 28 February 2020. <https://oxfordre.com/publichealth/view/10.1093/acrefore/9780190632366.001.0001/acrefore-9780190632366-e-25>
21. Bourne, P G. "A Partnership for International Health Care." *Public Health Reports* 93 (2) (March 1978): 114-123.
22. "IMF Annual Report 2020." *International Monetary Fund*, 15 November 2020. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2020/eng/>
23. Pant, Harsh V. "India's Public Health Diplomacy in the time of COVID19." *Observer Research Foundation*, 13 June 2020. <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-public-health-diplomacy-in-the-time-of-covid19-67783/>
24. Rudolf, Moritz. "China's Health Diplomacy during Covid-19: The Belt and Road Initiative (BRI) in Action." *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 26 January 2021. <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2021C09>
25. Smith, Richard and Rachel Irwin. "Measuring Success in Global Health Diplomacy: Lessons from Marketing Food to Children in India." *Globalization and Health* 12 (2016).